

Een voorlopig overzicht van de slakken op de begraafplaats aan de Overweerse polderdijk in Purmerend

Fig. 1. De Spaanse aardslak *Lehmannia valentiana*. Foto Oz Rittner.

Henk K. Mienis

A provisional review of the snails on the cemetery at the Overweerse polderdijk in Purmerend

Summary

Brief surveys for the occurrence of terrestrial gastropods on the small Catholic cemetery in Purmerend, province of North-Holland, the Netherlands, so far revealed the presence of 17 species. Most notably among them are the invasive exotic slugs *Boettgerilla pallens* and *Lehmannia valentiana*, and the invasive native snail *Candidula intersepta*. Still lacking on the checklist are numerous tiny species like *Vallonia*.

Inleiding

De rooms-katholieke begraafplaats aan de Overweerse polderdijk in Purmerend stamt uit 1875. Een stuk weiland van 25x44 m werd voor dit doel geschonken door Nicolaas Brantjes en zijn vrouw Josephine Truffino ter gelegenheid van hun 35½-jarige echtverbintenis. Daar dit weiland in een laag gedeelte van de Overweerse polder lag, werd bij de aanleg van de begraafplaats het centrale gedeelte opgehoogd met een 2 m dikke zandlaag. Inderdaad bevinden de meeste graven zich op dit verhoogde gedeelte. Op het laag gelegen gedeelte van de begraafplaats, in de nabijheid van de omringende brede sloot, werden de ongedoopte kinderen en de zogenaamde verloren zielen (zelfmoorders) begraven (Bok, 2009). De kapel die op de begraafplaats staat kwam pas enkele jaren later gereed. Gedurende 100 jaar werd de begraafplaats door de rooms-katholieke gemeente van Purmerend gebruikt. Toen was de begraafplaats min-of-meer vol; bovendien kwam de crematie van overledenen steeds meer in zwang. Om te voldoen aan de vraag voor een plaats waar urnen gezet konden worden werd langs het pad achter de kapel een urnenmuur gebouwd.

Voor het lage gedeelte van de begraafplaats is vrij dicht begroeid met bomen en struikgewas, terwijl het hogere gedeelte met de graven een meer open karakter heeft. Na een periode van verwaarlozing wordt de begraafplaats nu onderhouden door een particuliere stichting. Zowel in de kapel als in het

groen rondom de 'heuvel' wordt tegenwoordig geregeld kunst tentoongesteld (fig. 2).

Slakkenonderzoek

Gedurende mijn jaarlijks bezoek aan Nederland verblijf ik altijd bij familie in Purmerend. Daar de begraafplaats een beetje afgelegen ligt aan de Overweerse polderdijk no. 24 heb ik deze dodenakker pas in de herfst van 2012 ontdekt. Sindsdien heb ik de begraafplaats vier keer kort op de aanwezigheid van landslakken onderzocht. Waarnemingen werden uitgevoerd op 3 september and 3 oktober 2012, 25 september 2014 en 6 oktober 2015.

In 2012 werden 13 soorten aangetroffen (Mienis, 2012), terwijl zowel in 2014 (Mienis, 2014a) als in 2015 de voorlopige lijst telkens met twee nieuwe soorten kon worden aangevuld. Zodoende zijn op dit moment negen soorten huisjesslakken en acht soorten naaktslakken van deze begraafplaats bekend (tabel 1).

Enkele opmerkingen

De meeste soorten (14 uit een totaal van 17) komen overal voor in de omgeving van Purmerend, dat wil zeggen in Groot-Waterland. In deze voorlopige lijst komen echter drie minder algemene slakken voor. Een volwassen exemplaar van de Grijs wormnaaktslak *Boettgerilla pallens* werd op 25 september

Fig. 2. Ingang naar de begraafplaats aan de Overweersepolderdijk in Purmerend. Foto Rob Gerritzen.

2014 aangetroffen onder een baksteen die half in de grond zat, op het talud aan de noordzijde van het verhoogde gedeelte van de begraafplaats. Hoe deze invasieve, exotische soort daar terecht is gekomen, is niet zeker. Het ligt echter voor de hand dat deze wormnaaktslak hier tijdens de ingrijpende opknappbeurt van de begraafplaats met nieuw struikgewas of andere planten terecht is gekomen. De laatste tijd wordt ook veel plantmateriaal nabij de graven geplaatst, waardoor allerlei vreemde fauna-elementen als verstekeling op het terrein kunnen belanden.

De Spaanse aardslak *Lehmannia valentiana* werd tijdens al mijn bezoeken waargenomen (fig. 1). Net als de autochtone Bos-aardslak *Lehmannia marginata* kruipt zij ook vaak tijdens of na regenval omhoog op de stammen van de hoge bomen, waarbij vooral bomen met een gladde schors in trek zijn (fig. 3). De Spaanse aardslak is net als de Grijze wormnaaktslak een exotische soort die echter steeds meer, vooral in stedelijke omgeving (tuinen, plantsoenen en parken), waargenomen wordt. In Purmerend en elders in Groot-Waterland kom ik deze naaktslak in de laatste jaren vrij geregeld tegen (Mienis, 2014b).

Zowel de Grijze wormnaaktslak als de Spaanse aardslak is een allochtone, invasieve soort. In het geval van de Grofgeribde grasslak *Candidula intersecta* hebben we te maken met een autochtone, invasieve soort. In het verleden bleef deze soort in zijn verspreiding in Nederland beperkt tot het duingebied, vandaar de oude naam: Grofgeribde duinslak (Gittenberger *et al.*, 1984), die nu veranderd is in Grofgeribde grasslak (De Bruyne *et al.*, 2015). Tegenwoordig komt zij vaak heel algemeen voor langs snelwegen, op dijken en vooral in tuinen en plantsoenen in nieuwbouwwijken (Mienis, 1992; Jansen, 2015). Ook hier speelt de ophoging van deze biotopen met duinzand, of het overbrengen van gebiedsvreemde planten, een rol in de verspreiding van deze Grasslak buiten zijn natuurlijke biotoop. Het is mogelijk dat de Grofgeribde grasslak reeds met de aanleg van de begraafplaats in 1875 daar met duinzand is aangevoerd. Toch heb ik daar zo mijn twijfels over, want in dat geval zou deze slak daar nu veel algemener moeten voorkomen. Het lijkt mij logischer dat deze slak daar terecht is gekomen door de toename in aanplant van heidepollen in het verhoogde, droge gebied waar zich de oude graven bevinden (zie ook Bok, 2009).

Verder onderzoek

Zo goed als zeker komen nog enkele, vooral kleinere, soorten

Fig. 3. Het pad rechts van de verhoogde begraafplaats met aan weerszijde de gladde bomen waarop de Spaanse aardslak werd aangetroffen. Foto Rob Gerritzen.

zoals Jachthorenslakken (*Vallonia spec.*) op de begraafplaats voor. Mocht ik in 2016 weer in Purmerend vertoeven, dan wil ik proberen om deze soorten met behulp van de vochtige kartonmethode te lokaliseren. Voor positieve resultaten behaald met de toepassing van deze methode verwijs ik naar voorbeelden in Mienis 2011, 2015.

Tabel 1. Voorlopige lijst van landslakken op de begraafplaats aan de Overweersepolderdijk in Purmerend. In de naamgeving worden De Bruyne *et al.* (2015) gevolgd. De namen worden gevolgd door het jaartal waarin elke soort voor het eerst werd waargenomen.

Boerenknoopje – *Discus rotundatus* (2012)
 Bruine blinkslak – *Aegopinella nitidula* (2012)
 Ammonshorentje – *Nesovitrea hammonis* (2012)
 Kelder-glansslak – *Oxychilus cellarius* (2015)
 Grote glansslak – *Oxychilus draparnaudi* (2015)
 Grijze wormnaaktslak – *Boettgerilla pallens* (2014)
 Tijgerslak – *Limax maximus* (2012)
 Spaanse aardslak – *Lehmannia valentiana* (2012)
 Kleine akkerslak – *Deroceras laeve* (2012)
 Gevlekte akkerslak – *Deroceras reticulatum* (2012)
 Grauwe wegslak – *Arion circumscriptus* (2012)
 Donkere wegslak – *Arion distinctus* (2012)
 Rode wegslak – *Arion rufus* (2012)
 Grofgeribde grasslak – *Candidula intersecta* (2014)
 Gewone haarslak – *Trochulus hispidus* (2012)
 Zwartgerande tuinslak – *Cepaea nemoralis* (2012)
 Segrijnslak – *Cornu aspersum* (2012)

Dankwoord

Mijn hartelijke dank gaat uit naar Rob Gerritzen (Purmerend) voor foto's van de begraafplaats aan de Overweerse polderdijk en naar Oz Rittner (Tel Aviv) voor zijn foto van de Spaanse aardslak.

Geraadpleegde bronnen

BOK, L., 2009. Purmerend – RK Begraafplaats aan de Overweerse polderdijk. –

<http://www.dodenakkers.nl/begraafplaatsen/begraafplaatsen-in-noord-holland/369-purmerend>

DE BRUYNE, R.H., F.A. PERK, H. DEKKER, & I. VAN LENTE, 2015. Pluimdragers & Slijkgapers: Nederlandse namen voor onze weekdieren. – Nederlandse Malacologische Vereniging, Leiden & Stichting ANEMOON, Lisse.

GITTENBERGER, E., W. BACKHUYNS & Th.E.J. RIPKEN, 1984. De landslakken van Nederland. – KNNV Uitgeverij, Hoogwoud.

JANSEN, E.A., 2015. Veldgids slakken en mossels - land en zoetwater. – KNNV Uitgeverij, Zeist.

MIENIS, H.K., 1992. De Grofgeribde duinslak: *Candidula intersecta*, in Purmerend. – De Kreukel 28 (1): 12.

MIENIS, H.K., 2011. De landslakken van het Jollemabosje op de Grië, Terschelling. – Spirula 382: 98-100.

MIENIS, H.K., 2012. Slakken op de begraafplaats aan de Overweerse polderdijk in Purmerend. – De Snip 33 (4): 7-9.

MIENIS, H.K., 2014a. Nog enkele slakken op de begraafplaats aan de Overweerse polderdijk in Purmerend. – De Snip 35 (4): 19-20.

MIENIS, H.K., 2014b. De Spaanse aardslak *Lehmannia valentiana* in Groot Waterland, Noord-Holland. – Natuurhistorische en Andere Notities - Natural History and Other Notes 3:3-5.

MIENIS, H.K., 2015. Landslakken in de 'Kijktuin' in Oosterend, Terschelling. – Spirula 404: 21-23.

Adres van de schrijver
mienis@netzer.org.il

Nieuwe vondsten van landslakken op de Joodse begraafplaats in Monnickendam

Henk K. Mienis

New finds of terrestrial snails and slugs on the Jewish cemetery in Monnickendam

Summary

Brief visits in 2013 and 2015 to the Jewish cemetery in Monnickendam, province of North-Holland, the Netherlands, resulted in the finds of three additional species of terrestrial gastropods: *Vallonia pulchella*, *Arion circumscriptus* and *Arion hortensis*. In all, 25 different species are now known from this ancient cemetery (which was established in 1677): 16 snails and 9 slugs.

De vondsten

In het verleden heb ik reeds tweemaal iets gepubliceerd over de landslakken op de Joodse begraafplaats in Monnickendam (Mienis, 2012, 2013). Deze verslagen waren gebaseerd op waarnemingen gedaan in de herfst van 2010, 2011 en 2012. In die periode werden in totaal 22 soorten gevonden: 15 huisjeslakken en 7 naaktslakken.

Op 12 september 2013 en 10 september 2015 werd de begraafplaats nogmaals bezocht. Dit heeft opnieuw drie nieuwe soorten opgeleverd. Zowel in 2013 als 2015 kon de aanwezigheid geregistreerd worden van de Grauwe wegslak *Arion circumscriptus*. In 2015 werd tevens de Zwarte wegslak *Arion hortensis* aangetroffen en de Fraaie jachthorenslak *Vallonia pulchella*. Dit betekent dat tot nog toe 25 soorten landslakken op deze

oude begraafplaats uit 1677 zijn aangetroffen.

Tijdens het meest recente bezoek in 2015 bleek tevens dat deze Joodse begraafplaats na enkele decennia opnieuw in gebruik is genomen.

Geraadpleegde bronnen

MIENIS, H.K., 2012. Landslakken op de Joodse begraafplaats in Monnickendam. – Spirula 386: 80-81.

MIENIS, H.K., 2013. Nog meer landslakken op de Joodse begraafplaats in Monnickendam. – Spirula 394: 132-133.

Adres van de schrijver
mienis@netzer.org.il